

Tilastokeskusta koskevan lainsäädännön uudistaminen

Ilkka Harju

Tilastokeskusta koskevaa lainsäädäntöä esitetään uudistettavaksi. Esityksessä päähuomio on tutkija- ja aineistopalvelun lakisääteisen aseman vahvistamisessa sekä EU:n uudistetun tietosuojalainsäädännön vaatimusten huomioon ottamisessa. Tavoitteena on vahvistaa Tilastokeskuksen edellytyksiä edistää paitsi tieteellistä tutkimusta ja yhteiskuntaoloja koskevia tilastollisia selvityksiä myös yhteiskunnallista päätöksentekoa, johon erityisesti Helsinki GSE:n perustama Tilannehuone on viime vuosina tuonut lisäarvoa ja jonka toiminnan jatkamista Datahuoneessa eduskunta on kabdella lausumallaan kiirehtinyt. Lisäksi laajennetaan Tilastokeskuksen tiedonsaantioikeuksia eri viranomaisilta.

Hallitus antoi viime toukokuussa eduskunnalle esityksen laeiksi Tilastokeskuksesta annetun lain ja tilastolain muuttamisesta (HE 72/2022 vp). Esityksen käsittely eduskunnassa on tätä kirjoitettaessa (9.9.2022) vielä kesken. Esityksen antamisen taustalla ovat (i) pyrkimys laajentaa koronaepidemian poikkeusoloihin kehitetty tietopalvelun toimintamalli koskemaan Helsinki GSE:n ohella muutakin tutkimusyhteisöä, (ii) ottaa huomioon EU:n uudistetun tietosuojalainsäädännön vaatimukset, (iii) varmistua kansallisen tilastolainsäädännön perustuslainmukaisuudesta, (iv) laajentaa Tilastokeskuksen tiedonsaantioikeuksia eri viranomaisilta, (v) arvioida koronaepidemian johdosta toteuttamatta jääneet valtiovarainministeriön kaksi työryhmäraporttia, joissa selvitettiin tilastoaineiston

saamista tutkimus- ja selvityskäyttöön¹ sekä (vi) vahvistaa Helsinki GSE:n perustaman Tilannehuoneen toimintaa jatkavan Datahuoneen onnistumisen edellytyksiä.

1. Lakiesityksen keskeinen sisältö

Esityksessä Tilastokeskuksen uudeksi tehtäväksi lisätään velvollisuus tutkija- ja aineistopalvelun (*tutkijapalvelu*) ylläpitoon. Tarkoitus on parantaa Tilastokeskuksen tilastointitarkoitukseen keräämien, salassa pidettäviäkin tietoja sisältävien aineistojen jakelua ja luovuttamista tutkijapalvelulle, myös nykyistä aikaisemmin eli ennen tilaston julkaisemista. Tilastokeskuksen

¹ *Sovalan työryhmä (2016) ja Spolanderin työryhmä (2020).*

OTK Ilkka Harju (ilkka.harju@gov.fi) on valtiovarainministeriön lainsäädäntöneuvos. Hän on tässä artikkelissa käsitellyn esityksen pääasiallinen valmistelija ja sen esittelijä valtioneuvoston yleisistunnossa.

oikeutta ottaa vastaan, käsitellä, koostaa, säilyttää, tarjota ja luovuttaa tietoja tilastointitarkoituksen ohella myös tieteellisiin tutkimuksiin ja yhteiskuntaoloja koskeviin tilastollisiin selvityksiin (*tutkimus- ja selvityskäyttö*) vahvistetaan, mikä selvittää Tilastokeskuksen edellytyksiä edistää tieteellistä tutkimusta ja yhteiskuntaoloja koskevia tilastollisia selvityksiä. Sama oikeus koskee valmisaineistojen muodostamiseksi sellaisiakin aineistoja, joita luovutetaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 28 §:n perusteella ja joita ei käytetä tilastotuotannossa (mm. hallinnollinen rekisteriaineisto).

Samalla selvennetään EU:n uudistuneen tietosuojalainsäädännön mukaisesti Tilastokeskuksen asemaa ja tietosuojaoikeudellisia rooleja. Tilastokeskus on tilastointitarkoitukseen kerätyn aineiston sekä tutkijapalveluun vastaanotettujen tietojen rekisterinpitäjä, jos alkuperäisen rekisterinpitäjän kanssa on sovittu, että tiedoista muodostetaan tutkijapalvelussa säilytettävä valmisaineisto. Tilastokeskus on puolestaan tutkijapalveluun vastaanotettujen tietojen henkilötietojen käsitelijä, jos tiedot tulevat yksittäisen tutkimus- ja selvityshankkeen käyttöön tutkijapalvelussa eikä niistä muodosteta valmisaineistoa. Tilastokeskus kerää tilastolain (280/2004) mahdollistamalla tavalla aineistoja tilastointitarkoitukseen sopimusperusteisesti, jolloin se toimii muiden rekisterinpitäjien lukuun henkilötietojen käsitelijänä ja käyttöluopaprosessi säilyy muilla rekisterinpitäjillä. Järjestely edellyttää rekisterinpitäjän pääsääntöisesti suostuvan juokseviin käyttöluopiin, jolloin aineistokokonaisuutta voidaan sujuvasti päivittää, eikä kullekin uudelle aineistokuukaudelle tarvita kömpelyyttä aiheuttavaa uutta käyttö lupaa, mikä saattaisi edellyttää neuvotteluja kunkin relevantin viranomaisen kanssa ja hidastaa uusien aineistojen käyttöön-

ottoa valmisaineistoissa. Lisäksi Tilastokeskuksen oikeuksia tietojen keräämiseksi tilastointitarkoitukseen laajennetaan maksu- ja velkatie-toihin, varhaiskasvatuksen henkilötietoihin sekä hyvinvointialueiden ja hyvinvointiyhtymien viranomaisilta saataviin tietoihin.

Esitys on pyritty valmistelemaan tavalla, jolla vältetään eduskunnan tarkastusvaliokunnan tuoreessa mietinnössä² käsitellyt sääntelyn vaikutusarvioiden toteutumista koskevat lainvalmistelun ongelmat, kuten pistemäisestä tarkastelunäkökulmasta johtuvat puutteet hallinnon-alarajat ylittävissä ministeriöiden välisessä yhteistyössä ja lainsäädäntömuutosten yhteisvaikutusten arvioinnissa. Lisäksi esityksessä on pyritty edistämään mahdollisuuksia Suomen kansainvälisesti poikkeuksellisen laadukkaiden tilastoaineistojen hyödyntämiseen sekä mahdollistamaan tähän tarvittavan menetelmäosaamisen ja arviointivälineistön (laadulliset aineistot) kehittyminen, mikä välillisesti palvelee myös pyrkimyksiä tutkimustiedon hyödyntämiseen, lainvalmistelun edellytysten parantamiseen, seurantatiedon keräämiseen, sidosryhmien kuulemiseen ja valtioneuvoston yhteistä selvitys- ja tutkimustoimintaa koskevien ns. TEAS-hankkeiden nopeuttamiseen. Lainmuutokset on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2023.

2. Tilastokeskuksen tutkijapalvelu

Tutkijapalvelu on tarkoitettu tieteellisen tutkimuksen ja yhteiskuntaoloja koskevien tilastollisten selvitysten edistämiseen, kuten tutkimusta tekevien organisaatioiden (erityisesti yliopistojen, korkeakoulujen, ammattikorkeakoulujen, tutkimuslaitosten, ajatuspajojen ja kansalaisjär-

² *Tarkastusvaliokunta (2022).*

jestöjen) ajankohtaisiin tietotarpeisiin vastaamiseen ilman aiheetonta viivytystä, tietoturvallisessa käsittely-ympäristössä ja ajantasaisella aineistolla. Muilta viranomaisilta kerätty tieto voidaan antaa tutkimus- ja selvityskäyttöön mahdollisimman nopeasti ja tasapuolisesti sen jälkeen, kun aineistosta tai sen osasta on tehty julkistus. Julkistuksia ovat muutkin kuin Tilastokeskuksen omat julkistukset, kuten rekisterinpitäjän antama lupa aineiston jakamiseen, omistajan omien tilastotietokantojen päivitykset tai omistajan muutoin aineistosta julkaisemat tiedot.

Kysymys on laajennetusta, joskin samankaltaisesta menettelystä kuin Tilastokeskuksen keväällä 2020 koronaepidemian poikkeusoloihin kehittämä toimintamalli Helsinki GSE:n (*Helsinki Graduate School of Economics*) perustamalle koronatalouden tutkimusryhmälle (*Tilannebuone*) työskentelystä Tilastokeskuksen Fiona-etäkäyttöjärjestelmässä (*Fiona*), jossa analysoitiin dataa yhteiskunnallisen päätöksenteon tueksi. Fiona on tietoturvallinen tutkimusaineistojen käsittely-ympäristö tutkimuksessa tarvittaville yksikkötason aineistoille, kuten Tilastokeskuksen mikroaineistoille, eikä siitä edelleenkaan säädetäisi laintasoisesti.

Vähäisenä poikkeuksena viranomaisten välisestä tasapuolisesta kohtelusta valtioneuvoston tai sen ministeriön kiireelliseksi ilmoittama ja tutkimustarkoitukseen (esim. valtioneuvoston yhteistä selvitys- ja tutkimustoimintaa koskevaan TEAS-hankkeeseen) olennaisesti liittyvä käyttöluupihakemus on asetettava etusijalle (etusija) valtioneuvoston alaisen hallinnon viranomaisten käyttöluupihakemuksiin nähden ja toteutettava ilman aiheetonta viivytystä. Etusija nojautuu tilastolain 3 §:n viimeiseen virkkeeseen ja voi toisinaan hidastaa muun viranomaisyhteisön käyttöluupihakemusten käsittelyä. Etusija ei kuitenkaan vaikuta eduskunnan

valiokuntien eikä eduskunnan alaisten virastojen mahdollisuuksiin saada tietoja Tilastokeskuksesta. Päinvastoin, etusija vahvistaa eduskunnan tiedonsaantia perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla.³

3. Esityksen vaikutukset

Esitetyistä lainmuutoksista voi aiheutua välillisiä vaikutuksia muille viranomaisille, jotka välittävät aineistoja Tilastokeskukselle ja joiden lakisääteisten tehtävien toteuttaminen voi viivästyä, koska vaatimus etusijan kiireellisyydestä edellyttää tietopyynnön käsittelyn kiirehtimistä. Toisaalta viivästyksen käsittely on osin tutkijoiden vastuulla. Tietopyyntö voi myös kohdistua aineistoon, jota ei ole vielä luovutettu Tilastokeskukselle tilastointitarkoitukseen tai jonka luovuttamisesta tutkijapalveluun vastaa toinen viranomainen rekisterinpitäjänä.

Tilaston julkaisemattomuus ei ole este tai aiheellinen viivytys hallinnollisen rekisteriaineiston luovuttamiseen tutkijapalveluun, ellei tiedon luovuttaminen muulla kuin tilastolain 13 §:ssä säädetyllä tavalla riko tilastosalaisuutta tai olennaisella tavalla ja perusteettomasti vaaranna muiden tiedontarvitsijoiden tasapuolista kohtelua. Tällaisia hyväksyttäviä perusteita ovat etusija ja sen toteuttaminen ilman aiheetonta viivytystä sekä se, että toinen viranomainen on jo omasta rekisteristään taulukoinut anonymisoidua tietoa avoimeen tietokantaansa. Näillä rajoituksilla ja sillä, että kysymys on erityisesti tutkimus- ja selvityskäytössä tarpeellisesta hallinnollisesta rekisteriaineistosta, varmistetaan myös, ettei aineiston antaminen mahdollisimman nopeasti tutkimus- ja selvityskäyttöön ole vastoin

³ Perustuslakivaliokunta (2020).

hallintolain (434/2003) 2 luvussa säädettyjä hyvän hallinnon perusteita, ja että se on suotava menettely.

Tiedon käytön nopeus on tärkeämpää kuin yksittäisten pienehköjen virheiden korjaaminen, vaikka raaka-aineistossa joskus voi olla laaja-alaisiakin virheitä. Käyttölupahakemuksen kiireellisyttä on etusijan selväräjaisuuden vuoksi arvioitava objektiivisin kriteerein, kuten Tilannehuoneenkin toimintamallia arvioitiin tutkimuksen merkityksen näkökulmasta kriisinratkaisussa. Koska etusija olennaisesti liittyy eduskunnan tietotarpeiden tyydyttämiseen, se ei ole vastoin Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 338.2 artiklassa eikä EU:n tilastoasetuksen 2.1 artiklan b ja c-kohdassa säädettyä puolueettomuus- ja objektiivisuusperiaatetta, eikä siten vaarana luottamusta tilastojen puolueettomuuteen ja objektiivisuuteen.⁴ Valtioneuvosto ja sen ministeriöt myös maksavat palvelusta saman, valtion maksuperustesääntelyyn perustuvan hinnan kuin muutkin tiedontarvitsijat.

Lainmuutokset aiheuttavat välillisiä vaikutuksia myös tutkimustiedon kautta, koska Tilastokeskus voi niiden tultua voimaan tarjota nykyistä aikaisemmin, enemmän, kattavammin ja parempia aineistoja tutkimus- ja selvityskäyttöön. Taloudelliset vaikutukset liittyvät puolestaan Tilastokeskuksen toiminnan rahoitukseen valtion talousarvion kautta (budjettirahoitus) ja Tilastokeskuksen maksullisten palvelujen tuottamilla tuloilla (yhteisrahoitus). Tilastokeskuksen saamista tuotoista osuus valtion virastoilta ja laitoksilta sekä maksullisesta toiminnasta vastaavat osuudet ovat laskeneet viime vuosina.

Tilastokeskuksesta annetun lain (48/1992, *TK-laki*) luonne suppeana hallinnollisena säädöksenä pääosin säilytetään. TK-laki koskee ti-

lastoviranomaisista vain Tilastokeskusta ja sen yleispiirteisyys sallii Tilastokeskukselle laajat oikeudet käsitellä tilastointitarkoitukseen muilta rekisterinpitäjiltä ja yksityisen sektorin tiedonantajilta keräämiään tietoja. Tilastokeskuksella on valtion tilastotoimen yleisviranomaisena useita rooleja rekisterinpitäjänä, henkilötietojen käsitteijänä, käyttölupaviranomaisena ja aineistojen säilyttäjänä. Esitys selkeyttää Tilastokeskuksen näistä rooleista, joiden perusteella saaduista aineistoista voidaan muodostaa valmisaineistoja, vain tietosuojaoikeudellisia rooleja ilman, että tilastolain (muitakin tilastoviranomaisia sääntelevistä toimintaperiaatteista) merkittävästi poiketaan. Tiedonantajien luottamuksen Tilastokeskusta kohtaan ei oleteta heikentyvän, vaan päinvastoin vahvistuvan, kun vaatimuksia tietosuojasta noudatetaan ja tietoja käytetään järkevämmän politiikan tekemiseen.

4. Tilannehuone ja Datahuone

Tilannehuoneen hyödylliseksi osoittautuneen, mutta koronaepidemiasta johtuneeksi väliaikaiseksi ratkaisuksi tarkoitettun toiminnan aikana nousi esiin tarve data-analyysin vakiinnuttamiseen normaaliajan yhteiskunnallisen päätöksentekojärjestelmän tueksi. Helsinki GSE selvitti valtiovarainministeriön toimeksiannosta mahdollisuutta data-analyysin siirtämiseen palvelutoiminnaksi julkisen hallinnon organisaatioon, kuten toimia, joilla varmistettaisiin (i) aineistojen hyödyntäminen politiikan valmistelun ja tutkimuksen näkökulmasta ja (ii) Tilannehuoneessa syntyneen datan jatkokäytön, tarvittavan täydentymisen ja käyttömahdollisuuksien laajentaminen koko tutkija- ja viranomaisyhteisölle.

Helsinki GSE ehdotti huhtikuussa 2021 sen, Tilastokeskuksen ja Valtion taloudellisen tutki-

⁴ *EU:n tilastoasetus (2009).*

muskeskuksen (VATT) yhteistyönä perustettavaksi Datahuonetta, joka yhteiskunnallista päätöksentekoa tukevilla pikaselvityksillä ja joustavalla tilastotuotannolla palvelisi mm. ministeriöitä, eduskunnan valiokuntia ja muita julkisen sektorin toimijoita. Datahuoneessa Tilastokeskus vastaisi teknisestä infrastruktuurista, datan hankinnasta ja sen peruskäsittelystä, VATT datapohjaisesta selvitystuotannosta ja Helsinki GSE Datahuoneen dataa hyödyntävästä akateemisesta tutkimuksesta ja sen toiminnan laadun tukemisesta. Datahuoneen toimintaa koordinoiva johtoryhmä muodostuisi Helsinki GSE:n ja ministeriöiden edustajista.

Helsinki GSE ehdotti myös Tilastokeskuksen tutkijapalvelun ajantasaistamista palvelemaan laajempaa tieto-, analyysi- ja tutkimustarvetta, mikä edellyttäisi tutkimuskäytössä olevien aineistojen laajamittaista muuttamista nopeasti käyttöön otettaviksi valmisaineistoiksi, näiden valmisaineistojen muuttamista jatkuvasti ajantasaiksi ja lupaprosessien sujuvoittamista, jolloin aineistojen käyttöön oikeutetut tutkijat saisivat aineistot käyttöönsä muutamassa viikossa. Nyt annettu lakiesitys vahvistaa näiden tavoitteiden toteuttamisen edellytyksiä Tilastokeskuksessa.

Valtiovarainministeriössä on selvitetty, osaksi reaktiona Helsinki GSE:n selvitykseen, (i) miten nykyistä joustavamman ja laajemman hallinnollisen rekisteriaineiston hyödyntämisen ja data-analyysin avulla voitaisiin tukea tietoon perustuvaa yhteiskunnallista päätöksentekoa, (ii) millaisia data-analyysistä hyötyviä tietotarpeita ministeriöillä on ja miten nopeasti niihin voitaisiin vastata, (iii) millaisia toteuttamisvaihtoehtoja Tilannehuoneen oppeja hyödyntävälle Datahuoneelle olisi, sekä (iv) mikä toimija valtionhallinnossa olisi vastuussa Datahuoneen käytännön

toiminnasta.⁵ Ongelmiksi tunnistettiin epäyhtenäiset viranomaiskäytännöt käyttölujarahakemusten käsittelyssä ja myöntämisessä, etenkin tietosuojasääntelyn soveltamisessa ja viranomaisten välisissä sopimusjärjestelyissä. Hankkeen valmistelu on jatkunut Valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta annetun lain (27/1990) uudistamiseksi ehdotuksena, jossa VATT:n tiedonsaantioikeuksia merkittävästi laajennettaisiin. Ehdotus on ollut lausunnoilla tämän vuoden heinäelokuussa.⁶ Tilastolainsäädäntö asettaa toisaalta eräitä tietosuojalainsäädäntöä tiukempia velvollisuuksia tilastointitarkoitukseen kerättyjen tietojen käsittelyyn ja luovuttamiseen.

Laajemmat yhteiskunnalliset tarpeet huomioon ottaen valtiovarainministeriössä on arvioitu Helsinki GSE:n selvitystä lainvalmistelun edellyttämän analyysin riippumattomuuden, substanssiosaamisen ja virkavastuun, valtioneuvoston päätöksentekoa tukevan valmistelutyön aikataulupaineen, tiedon hyödyntämisen ja valmistelun muun tosiasiallisen luonteen, VATT:n roolin, tutkija- ja viranomaisyhteisön mahdollisimman yhdenvertaisen kohtelun sekä yhteiskunnallisen kokonaisedun näkökulmasta. Lainvalmistelussa on tärkeää, että ministeriöissä on riittävä osaaminen lainsäädännön muutosten vaikutusarviointiin ja sitä tukevaan analyysityöhön. Samoin on tärkeää huolehtia valtioneuvoston oman analyysiosaamisen ylläpidosta ja yhteistyöstä. Yhteiskunnallista päätöksentekoa tukevien selvitysten laaja pysyvä ulkoistaminen ei

⁵ Valtiovarainministeriö 2022.

⁶ Valtiovarainministeriön lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta annetun lain muuttamiseksi 1.7.2022. <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=6bc0cbc6-7f5e-4edb-b11f-b185b95457b8>

kuitenkaan ole mahdollista valtioneuvoston valmistelutyön nopeampoisuuden, lainsäädännön valmistelussa tarvittavan substanssiosaamisen eikä virkavastuun näkökulmasta. Ministeriöiden oman analyysiosaamisen edellyttämien voimavarojen vahvistaminen toisi pitkäjänteisempää tukea lainvalmistelulle ja tiedon hyödyntämiselle yhteiskunnallisen päätöksenteon tukena.

Valtioneuvoston päätöksenteon tuen näkökulmasta on tärkeää ja myös mm. yhdenvertaisuuden ja yhteiskunnallisen kokonaisedun näkökulmasta tarkoituksenmukaista laajentaa datan käyttö- ja hyödyntämismahdollisuuksia kaikille tutkijoille, myös taloustieteen ulkopuolella. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää paitsi arvioitaessa aikaisempia politiikkapäätöksiä myös uusien päätösten ennakoarvioinnissa. VATT:n keskeinen rooli päävastuusta nopeiden selvitysten tuottajana olisi muuttanut VATT:n toiminnan suuntausta merkittävästi siitä, mikä se on viime vuosina ollut eikä olisi soveltunut VATT:n tehtäviin ja vahvuuksiin korkealaatuisen akateemisen tutkimustiedon tuottajana yhteiskunnallisen päätöksenteon näkökulmasta politiikkarelevantesta aiheista. Päinvastoin, on tarpeen säilyttää VATT:n nykyinen rooli, merkitys ja arvostus. Tällöin tutkijapalvelun kehittäminen ja aineistojen saatavuuden parantaminen tukisi myös VATT:n mahdollisuuksia tehdä yhteiskunnallista päätöksentekoa hyödyttävää tutkimusta.

Muutosten vieminen käytäntöön voi hyötyä merkittävästi rakenteesta, jossa selkeästi nimetty taho (kuten Tilannehuone oli) edistää hyvien käytäntöjen toteutumista. Toisaalta erillispalvelun tarjoaminen yhdelle tiedontarvitsijalle ei vastaa vaatimusta tutkija- ja viranomaisyhteisön mahdollisimman yhdenvertaisesta kohtelusta. Esityksessä otetaan huomioon paitsi Tilannehuoneen etuoikeutettu asema myös pyrkimys tiedontarvitsijoiden mahdollisimman yhdenver-

taiseen kohteluun. Näistä syistä esitys yhtäältä tukee Datahuoneen toiminnan edellytyksiä mutta ennen muuta vahvistaa muiden tiedontarvitsijoiden suhteellista asemaa. Tasapuolisen kohtelun ulottuvuudet ovat käsittelyaikataulu sekä käyttöluupahakemuksen laajuus ja sisältö. Pyrkimyksessä tiedontarvitsijoiden mahdollisimman yhdenvertaiseen kohteluun on otettava huomioon Suomen perustuslain (731/1999) 16.3 §:ssä turvattu tieteen vapaus.

Tutkijapalvelun palvelutason parantamiseksi voi olla tarpeen harkita voimavarojen käyttöä erikseen sekä vahvan seurannan ja ohjauksen perustamista Tilastokeskuksen tueksi toimintatapoja uudistamaan. Myös VATT:n toiminnan luonne huomioon ottaen on luontevaa, että tutkijapalvelun käytännön toteutumista tukeva taho voi tarvittaessa toimia Tilastokeskuksen tulosohjausta pohjustavana keskustelukanavana.

Näistä syistä on tarpeen järjestää toiminta tasapuolisesti tutkijapalvelun kautta siten, että kaikilla halukkailla on mahdollisuus perustaa analytiikkahuoneita. Lyhyen aikavälin tavoitteiksi on määritelty tuki (i) ministeriöiden jatkuvan raportoinnin tuottamiselle ja ministeriöiden kanssa dialogissa tapahtuvan raportoinnin kehittämiseksi, (ii) yksittäisten datalla tuettavien päätöksentekotilanteiden seulomiselle valituissa tilanteissa, ja (iii) ministeriöiden oman kapasiteetin kehittämiseksi ja työnjaon suunnittelun mahdollistamiselle keskitetyn ja hajautetun analyysitoiminnan välillä. Datahuoneella olisi yksittäisiä tilanteita laajempi kapasiteetti ja rakenne, joka mahdollistaisi kattavamman yhteiskunnallisen päätöksenteon tuen. Osa tutkimuslaitoksista on myös viranomaisia. Tutkijapalvelun kolmen suurimman käyttäjän joukkoon Helsinki GSE:n ja Aalto-yliopiston ohella kuuluvat VATT ja Terveystieteiden tutkimuskeskus THL luokitellaan esityksessä kuitenkin tutkimuslaitoksiksi.

5. Esitykseen liittyvät jatkoaskeleet

Tilannehuoneen asemasta on keskusteltu myös eduskunnassa.⁷ Reaktiona eduskunnan kahteen lausumaan data-analyysia pilotoidaan vuosina 2023–2025 VATT:n yhteyteen perustettavassa erillisyyksikössä, Datahuoneessa. Ketterän ja erillisiin tietotarpeisiin nopeasti vastaamaan kykenevän toiminnan takaamiseksi lakiin Valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta kirjataan syksyllä annettavassa hallituksen esityksessä riittävän täsmälliset ja tarkkarajaiset viranomaisen tiedonsaantioikeudet. Lainmuutos on keskeinen edellytys jatkuvan toiminnan mahdollistamisen näkökulmasta. Data-analyysin edellyttämän tietoinfrastruktuurin toteuttamisessa hyödynnetään Fionaa. Datahuoneen toimintaa koordinoi valtioneuvoston eri ministeriöiden edustajista sekä Datahuoneen ja Tilastokeskuksen edustajista koostuva ohjausryhmä. Datahuoneen toiminnasta ja mahdollisista muutostarpeista tuotetaan väliraportti ensimmäisen vuoden jälkeen ja loppuraportti pilotin päättymisen yhteydessä.

Valtiovarainministeriössä on myös valmis teilla arviomuistio niistä kansallisen tilastolain-säädännön kehittämistarpeista, joita ei arvioitu kiireellisiksi eikä siksi käsitelty tarkemmin ja joista ei myöskään laadittu esitykseen säännöshdotuksia.

Euroopan komissio on 19.7.2022 aloittanut julkisen konsultaation EU:n tilastoasetuksen uudistamistarpeista (*Public consultation on the revision of the legal framework for European statistics*). Konsultaatio päättyy 25.10.2022. Komission tavoitteena on yleisesti ajanmukaistaa EU:n tilastosäätelyä, etenkin vahvistamalla tilastojen kustannustehokasta kehittämistä, tehostamalla ja

nopeuttamalla tilastotuotantoa sekä uudistamalla tilastojen jakelua vastaamaan kysyntää. Uudistamistarpeet liittyvät mahdollisuuksiin, joita digitalisaation murros tarjoaa (esim. uudet tietolähteet, kehittyvä teknologia ja tiedon ekosysteemien kasvu). Tavoitteena on myös vastata viralisen ajankohtaisen ja jäsentyneen tilastotiedon kasvaneeseen kysyntään, jotta voidaan tukea julkista politiikkaa ja keskustelua. □

Kirjallisuus

- EU:n tilastoasetus (2009), *Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus* (EY) N:o 223/2009.
- Perustuslakivaliokunta (2020), Lausunto, PeVL 30/2020 vp – O 35/2020 vp, Selvitys eduskunnan perustuslaissa turvattujen tiedonsaantioikeuden toteutumisesta (2.10.2020).
- Sovalan työryhmä (2016), ”Tilastolain uudistamista valmisteleavan työryhmän muistio”, VM/048/00/2015, Valtiovarainministeriö.
- Spolanderin työryhmä (2020), *Julkishallinnon aineistojen hyödyntämistä selvittävän työryhmän loppuraportti*, Valtiovarainministeriön julkaisuja 2020:54.
- Talousvaliokunta (2022a), Mietintö, TaVM 5/2022 vp – HE 9/2022 vp laiksi yritysten määräaikaista kustannustuesta annetun lain muuttamisesta (22.2.2022).
- Talousvaliokunta (2022b), Mietintö, TaVM 9/2022 vp – HE 39/2022 vp laiksi yritysten määräaikaista kustannustuesta annetun lain 5 d §:n muuttamisesta (11.5.2022).
- Tarkastusvaliokunta (2022), Mietintö, TrVM 1/2022 vp – O 48/2019 vp, Säädöshdotusten vaikutusarviointien toteutuminen – nykytila ja kehittämistarpeet (16.3.2022).
- Valtiovarainministeriö* (2022), *Data-analyysin hyödyntäminen päätöksenteossa – miten mennä täällä sinne?*, Valtiovarainministeriön julkaisuja 2022:50.

⁷ *Talousvaliokunta (2022a) ja Talousvaliokunta (2022b).*